
Petruskův boj proti zhrounutí

Petruskův boj proti zhrounutí

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY

22.8.2012 Hospodářské noviny Strana 8 Názory, autor: Jan Maršálek

V reakcích na úmrtí Miloslava Petruska, jednoho z nejvýznamnějších českých sociologů, je oprávněně připomínána jeho odborná mnohostrannost a erudice. Nemělo by ale zaniknout, že Petrusek zastával také jasnou vědeckou a – řekněme – kulturně-politickou pozici, která byla, je a bude pro mnoho lidí nepohodlná, obtěžující a snad i provokativní. Okolnosti velí promluvit o Miloslavu Petruskovi smířlivě, rozhodně si ale nevynucují představit jej jako člověka smířlivého, či dokonce se vším smířeného.

Petrusek sledoval vývoj současných západních společností s určitou skepsí, kterou se vždy snažil očistit od nostalgie, k níž se jako sociolog necítil oprávněn a ani lidsky k ní nebyl náchylný. Když dnešní mladé generaci vyčítal nezáměr o to, co považoval za jakési minimum evropské vzdělanosti, dodával hned, že to je sama naše společnost, kdo tuto lhostejnost vytváří. Podle Petruska se tak děje třeba posunem univerzitního vzdělávání k masovosti při současném zdůrazňování užitečnosti; ať už se za tím skrývá bodový systém hodnocení vědecké práce, nebo ohýbání studijních programů studentskou „poptávkou“, která v duchu marketingových agentur považuje za bezcenné to, co nepřináší peněžní zisk.

Častým námětem Petruskových sociologických reflexí byly umění a literatura, ke kterým přistupoval jako k sociologickému dokumentu a také jako k sociologii svého druhu. Svět umění považoval za svůj vlastní, hledal v něm ale právě tolik klidu pro sebe co zneklidnění pro jeho studenty. Výmluvné jsou komentáře, které na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy studenti a studentky připojovali k hodnocení jeho přednášek. Nežádka totiž bývaly svědectvími o jejich vlastních proměnách. Ten, kdo pro pokračování Petruskova semináře žádal „Více árií z Dalibora“, byl v jeho očích získán na stranu vzdělanosti, ke které nám chtěl zprostředkovat nejen pocit úcty, ale i povinnosti.

Vraťme se však k Petruskově pevné vědecké a kulturně-politické pozici, pro niž bylo jeho opovržení světem bezbarvého pragmatismu jen prvním nadechnutím. Petrusek nebyl vědeckým skeptikem, nebyla mu vlastní politicky korektní všeúcta, která legitimitu (intelektuálními výkony počínaje) odvozuje z pouhé jinakosti. Možná nebyl ve svých soudech vždy spravedlivý, důležitější ale je, že neváhal soudit a že tedy sobě i nám studentům kladl za povinnost pracovat s co nejjasnějšími, třebaže historicky proměnlivými, kritérii „dobré“ vědy.

Pozice Miloslava Petruska by byla snazší, kdyby zhrounutí myšlením kalkulu a bezbřehý relativismus uspokojující se autentičností jakéhokoliv lidského projevu proti sobě stály jako dvě nepatřičné alternativy, mezi nimiž by pro společnost zůstávalo vždy dost místa. Ve svých úvahách však Petrusek asi předpověděl, co přichází – nejvíce se totiž obával, že ekonomická kritéria jednou budou z hlouposti bezbřehého relativismu vybírat ještě to nejhoupější. Tedy kritéria, která už dnes bohužel skutečně vtělujeme do společenských institucí.

Petrusek předpověděl, co přichází: nejvíce se obával, že ekonomická kritéria budou z hlouposti bezbřehého relativismu vybírat to vůbec nejhoupější.